

תרומות לארגוני מגזר שלישי

מחקר משווה

המכון למשפט ופילנתרופיה
הפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן
אוניברסיטת תל אביב

תקציר

יש עניין רב בנתוני התרומות המגיעות לארגוני מגזר שלישי בישראל. אמנם ישנם כמה מקורות מידע, אולם כל מקור מציג נתונים שונים שאינם ברי השוואה. וכך, אין "שורה תחתונה". תכלית מחקר זה היא השוואה בין נתונים מקיפים ממקורות שונים. ההשוואה נעשית על ידי ניתוח ההבדלים המתודולוגיים בין המקורות, איסוף נתונים משלימים ליצירת מסגרות התייחסות דומות אשר מאפשרות השוואת הנתונים, וניתוח הפערים הנתורים בין המקורות.

להלן נתוני התרומות מישראל ומחו"ל בשנת 2018, על פי **שנתון העמותות** אשר פורסם על ידי רשות התאגידים. נתוני השנתון מוצגים כאן **בתוספת** של נתוני **אוניברסיטאות**, **קופות חולים**, **מגן דוד אדום**, **חברות זרות ועמותות וחל"צ אשר לא כלולות בשנתון**

לצידם, נתוני התרומות מישראל ומחו"ל בשנת 2017, על פי **סקר הכנסות והוצאות מלכ"רים** שנערך בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס). נתוני סקר מלכ"רים המוצגים כאן כוללים תוספת של נתוני **קרן היסוד וקק"ל**.

בשני המקרים, הנתונים **מנוכים מספירה כפולה**, (כלומר התרומות מישראל לא כוללות מענקים מעמותות אחרות), ומוצגים במיליארדי ש"ח, **במחירי 2018**.

תרומות מישראל ומחו"ל לארגוני מגזר שלישי, במיליארדי ש"ח

השורה התחתונה

בסך הכל, מנתוני הלמ"ס עולה שבשנת 2017 התקבלו תרומות בסך 17.8 מיליארד ש"ח, מתוכם, 66% מחו"ל, והיתר מישראל. מנתוני השנתון עולה שבשנת 2018 התקבלו תרומות בסך 17.6 מיליארד ש"ח, מתוכם 60% מחו"ל.

על עבודת הנתונים, ועל **ניתוח הפערים** – במסמך שלפניכם.

תכלית המחקר ומהלכו

תכלית המחקר היא להציג את סך התרומות שהגיעו לארגוני מגזר שלישי בישראל, כולל אוניברסיטאות, קופות חולים ומוסדות לאומיים. בישראל התפרסמו נתונים רלבנטיים המתבססים על מקורות מידע שונים (סקרי למ"ס, שנתון העמותות), אולם כפי שהם, הם אינם ברי השוואה. דוח מחקרי זה מכנס את כל מקורות המידע המקיפים, ומשווה ביניהם תוך התייחסות להבדלים ביניהם ולמשמעות הבדלים אלה; מציג נתונים משלימים, והתאמות נוספות; ולבסוף מציע השוואה בין הנתונים, דיון ופרשנות ביחס לפערים.

על מקורות הנתונים

שלושת מקורות המידע המקיפים לנתוני תרומות אשר מתקבלות בארגוני מגזר שלישי הם:

- ◀ סקר הכנסות והוצאות מלכ"רים שוטף (למ"ס)
  - ◀ סקר פילנתרופיה של ישראלים 2012–2015 (למ"ס, "יכולים נותנים", המכון למשפט ופילנתרופיה)
  - ◀ שנתון העמותות 2018 (רשות התאגידים וג'וינט ישראל)
- להלן השוואה מתודולוגית של בין שלושת המקורות:

1. השוואה בין שלושה מקורות נתונים, לפי מאפיינים מתודולוגיים

שנתון	סקר פילנתרופיה של ישראלים	סקר מלכ"רים	מקור הנתונים	
2018	2012–2015	2009–2017 ²	שנים	
כל העמותות והחל"צ הפעילות בישראל.	כל המלכ"רים הפעילים בישראל (שאינם ממשלתיים), ושהכנסתם עולה על 500 אש"ח.	כל המלכ"רים הפעילים בישראל (שאינם ממשלתיים).	אוכלוסייה כוללת	אוכלוסייה
אגודות עותומניות; שבע אוניברסיטאות; חברות זרות; הסוכנות היהודית.	מוסדות לאומיים	מוסדות לאומיים	לא באוכלוסייה	
כל העמותות והחל"צ שהיו פעילות בשנת 2018 (הערכה של כ-20 אלף עמותות וחל"צ שהגישו דוח כלשהו בשלוש השנים האחרונות).	כל המלכ"רים שדיווחו לרשות המיסים על פעילות בשנת 2015, ושהכנסתם בשנת 2015 עלתה על 500 אש"ח (כ-6,200 מלכ"רים).	כל המלכ"רים שדיווחו לרשות המיסים על פעילות בשנת הסקר ³ (כ-11,000 מלכ"רים).	כלולים במסגרת	מסגרת
אגודות עותומניות; שבע אוניברסיטאות; חברות זרות; הסוכנות היהודית.	מלכ"רים קטנים שלא הגישו דיווח ניכויים לרשות המיסים; מוסדות לאומיים.	מלכ"רים קטנים שלא הגישו דיווח ניכויים לרשות המיסים; מוסדות לאומיים.	לא כלולים במסגרת	

1. ראוי לציין שישנה עבודה של "שלדור" שתכליתה בחינת תרומות של קרנות בישראל ובמסגרתה נעשה מיפוי של כלל התרומות לארגוני מגזר שלישי בישראל, אולם איננה מציעה נתונים מקיפים חדשים, כי אם זיהוי תרומות ממקורות שונים, ופילוח חלקי של נתוני הלמ"ס.
2. בפרסום משנת 2020, הנתונים לשנים 2018–2019 הם אומדנים מוקדמים ולא נתוני פעילות בדיעבד. ובהתאם, בפרסומים לשנים שונות, נתוני השנתיים המאוחרות הם אומדנים מוקדמים המבוססים על אחוזי שינוי במדדי שכירים.
3. המסגרת המועברת מרשות המיסים ללמ"ס מבוססת על דיווח ניכויים של מלכ"רים לרשות המיסים.

מקור הנתונים	סקר מלכ"רים	סקר פילנתרופיה של ישראלים	שנתון	
דגימה	שיטת דגימה	מדגם שכבות מייצג; כל המלכ"רים הגדולים הם וודאיים בסקר.	מפקד של העמותות והחל"צ שהגישו דוח מילולי מקוון לשנת 2018 (כמתחייב בחוק) לפני יוני 2020.	
	גודל קבוצת החקירה	1,700 מלכ"רים	בשנתון נכללו 16,469 עמותות וחל"צ; התוספות כוללות עוד 1,700.	
	נתון גודל לדגימה	שכר שנתי	הכנסות + הוצאות	
איסוף הנתונים	שיטת דיווח	ניתוח דוח כספי מבוקר על ידי צוות מקצועי.	דיווח עצמי של עמותות בטופס מילולי מקוון לרשות התאגידים. בדרך כלל מבוסס על דוח כספי.	
	בקרה	השוואה לשנים קודמות.	בקרה מדגמית של צוות מקצועי.	
	זקיפת נתונים חסרים	+	+	
	נתון המטרה	נתון תרומות ⁴	הכנסות מתרומות ששימשו לפעילות בשנת הסקר.	הכנסות מתרומות ששימשו לפעילות בשנת 2018. ⁵
		תרומות בעין	+	+
הכנסות מתרומות הון (לבינוי וציוד)		-	+	
תרומות שהתקבלו ונכנסו להגבלה	-	+	-	
טיפול בנכסים ששוחררו מהגבלה	פיזור בהתאם לדפוסי הכנסות בתחום הפעילות.	חלוקה לפי מקור הכנסה בפועל.	בהיעדר סעיף מתאים בדוח המקוון, אין אחידות בטיפול.	
ספירה כפולה	ספירה כפולה של תרומות	+	+	
	דיוק של אומדן ספירה כפולה (מענקים שהתקבלו מעמותות אחרות)	דיוק סביר עד כמה שניתן לזהות מהדוחות הכספיים + זקיפת נתונים שהמקור שלהם לא מובהק.	דיוק גבוה מאוד - דיווח לסעיף מפורש (לכן נתונים אלה מופרדים מלכתחילה מנתוני התרומות מישראל).	

4. יש להבחין בין תרומות אשר שימשו לפעילות בשנת הדוח, ובין תרומות שהתקבלו בשנת הדוח. התרומות ששימשו לפעילות כלולות בדוח על הפעילות, ונעשה בהן שימוש בשנת הדוח למימון עלות הפעילות. לעומתן, תרומות שהתקבלו בשנת הדוח עשויות לשמש רק בחלקן לפעילות בשנת הדוח, ובחלקן האחר להיכנס להגבלה זמנית (כך שיעשה בהן שימוש בעתיד), או להגבלה קבועה (ואז הן למעשה קרן צמיחה שלא נעשה בה שימוש אלא רק בפירות שלה). מידע על תרומות אלה יהיה כלול בדוח השינויים על הנכסים.
5. עקרונית, בדוח המילולי אמורים להזין את הנתונים מתוך הדוח הכספי, ולכן הכוונה היא שהנתונים יתייחסו לתרומות ששימשו לפעילות. יחד עם זאת, היות והדבר לא כתוב במפורש בהנחיות, יתכן ויש ארגונים אשר התייחסו לתרומות שהתקבלו.

מהשוואת המקורות עולה, שבכל מקרה לא תהיה חפיפה מלאה בין האוכלוסיות הנסקרות – כלל הארגונים המקבלים את התרומות. כלומר, לא ניתן להגיע למסגרות התייחסות זהות. וזאת משום שסקרי הלמ"ס מתבססים על הדיווחים של הארגונים המוכרים כ"מלכ"ר" ע"י רשות המיסים (ואינם ממשלתיים) ליחידת הניכויים של רשות המיסים; ואילו השנתון מתבסס על דיווח עמותות וחברות לתועלת הציבור (חל"צ) ליחידת האלכ"רים ברשות התאגידים. אמנם יש חפיפה ניכרת, כך שרובן ככולן של העמותות והחל"צ הן מלכ"רים, אולם יש כמה קבוצות של מלכ"רים שאינם מאוגדים כעמותות או כחל"צ (אוניברסיטאות, אגודות עותומניות, חברות זרות). יחד עם זאת שמסגרות ההתייחסות לא זהות, על מנת להשוות את הנתונים משלושת המקורות, ניתן להגדיל במידה רבה את החפיפה במסגרות ההתייחסות, על ידי איסוף ידני ממוקד של נתונים משלימים. העקרון המנחה בעבודת איסוף הנתונים המשלימים היה להתמקד בארגונים הגדולים מבחינת קבלת תרומות, שהם גם מובחנים (למשל – אוניברסיטאות).

נתונים משלימים לנתוני השנתון

השכלה גבוהה

בישראל, שבע מתוך תשע האוניברסיטאות רשומות כ"תאגיד מכוח חוק המועצה להשכלה גבוהה". תאגיד זה מוכר על ידי רשות המיסים כמוסד ללא כוונת רווח (מלכ"ר). אולם, היות שאיננו עמותה או חל"צ, אינו נתון לפיקוח רשם העמותות ואיננו כלול בנתוני השנתון. באוניברסיטאות מתקבלות תרומות בהיקף משמעותי. ולכן יש צורך בכריית נתונים ידנית.

הדוחות הכספיים של אוניברסיטאות מתפרסמים לציבור באתר [המועצה להשכלה גבוהה](#). מתוך הדוחות ניתן ללמוד על תרומות שוטפות שהתקבלו בשנת הדוח וגם שימשו לפעילות בשנת הדוח; על נכסים ששוחררו מהגבלה לצורך פעילות בשנת הדוח וכוללים תרומות; ועל נכסים שנכנסו להגבלה בשנת הדוח וכוללים תרומות. אולם, הנתונים כפי שהם מופיעים בדוח אינם מספיקים על מנת לקבוע את סך כלל התרומות ששימשו לפעילות בשנת הדוח. זאת היות שלא ידוע חלק התרומות בתוך "הנכסים ששוחררו מהגבלה" (כלומר, תרומות שהתקבלו בעבר, נכנסו להגבלה זמנית, ושוחררו בשנת הדוח לטובת מימון פעילות). כמו כן, כמעט באף אחד מן הדוחות אין הפרדה בין תרומות מישראל לתרומות מחו"ל. לצורך השלמת נתונים, פנה המכון למשפט ופילנתרופיה באמצעות [התנועה לחופש המידע](#) לאוניברסיטאות וקיבל מידע אודות תרומות שהתקבלו מישראל ומחו"ל בין השנים 2012-2018.

בהתבסס על המידע שהתקבל ישירות משש מהאוניברסיטאות⁶ ומהמידע המופיע בדוחות הכספיים של כל שבע האוניברסיטאות החסרות, חושבו נתוני התרומות מישראל ומחו"ל אשר שימשו לפעילות בשנת 2018. חשוב לציין שבהיעדר מידע מפורט מלא, נעשו זקיפות אחדות בהתבסס על המידע הקיים.⁷ נתוני התרומות לבינוי וציוד בשנת 2018 לקוחים מהמידע שמסרו האוניברסיטאות לתנועה לחופש המידע, וזאת היות שלא ניתן להקיש מן הדוחות הכספיים את היקף התרומות שהתקבל בכל שנה אשר שימש לרכוש קבוע (בינוי וציוד). להלן נתוני התרומות בשבע האוניברסיטאות הנוספות (ללא נתוני אוניברסיטת אריאל ואוניברסיטת בר אילן אשר מאוגדות כעמותות והנתונים שלהן כלולים בשנתון):

2. הכנסות מתרומות בשבע אוניברסיטאות בשנת 2018, לפי מקור ושימוש⁸

הכנסות מתרומות מחו"ל (במיליוני ₪)	הכנסות מתרומות ישראל (במיליוני ₪)	
1,006	769	תרומות ששימשו לפעילות
249	38	תרומות לבינוי וציוד

נתוני התרומות מחו"ל אינם כוללים מענקים למחקר אשר התקבלו מקרנות מחקר דו-לאומיות, ומקרנות מחקר זרות (למשל מהאיחוד האירופי). היקפם לא ידוע במדויק, באוניברסיטת תל אביב למשל, סך מענקי המחקר החדשים שמקורם בחו"ל, אשר התקבלו בשנת 2018, נאמד בסדר גודל של כ-150 מיליון ₪, ומכאן שסך מענקי המחקר שמקורם בחו"ל אשר שימשו למחקר בכל האוניברסיטאות יחד, עשוי להגיע לכמה מאות

6. האוניברסיטה העברית, אוניברסיטת תל אביב, מכון ויצמן למדע, הטכניון, אוניברסיטת בן גוריון בנגב והאוניברסיטה הפתוחה.
7. הנתונים שהגיעו מהאוניברסיטאות בהמשך לבקשת התנועה לחופש המידע מתייחסים לכלל התרומות שהתקבלו באוניברסיטה בשנת הדוח ולא לתרומות ששימשו לפעילות באותה שנה. בכל שנה חלק מהתרומות שמתקבלות נכנסות להגבלה, אך במקביל משוחררות תרומות (שהיו בהגבלה) לפעילות. בדוח הכספי יש מידע על תרומות ששימשו לפעילות, ובנוסף, על נכסים ששוחררו מהגבלה לפעילות הכוללים בין היתר תרומות. השאלה היא מה היקף התרומות בנכסים ששוחררו מהגבלה בשנה מסוימת. בהתבסס על שילוב הנתונים מהדוחות הכספיים ומהאוניברסיטאות עצמן, נאמד אחוז התרומות מתוך נכסים ששוחררו מהגבלה. החלוקה לפי מקור (ישראל/חו"ל) נעשתה על בסיס התרומות שהתקבלו באותה שנה.
8. בסך הכל בשנת 2018 בכל תשע האוניברסיטאות יחד, התקבלו מתרומות 1.8 מיליארד ₪ אשר שימשו לפעילות (מתוכן 1.03 מיליארד ₪ מחו"ל), לא כולל תרומות לבינוי וציוד.

מיליוני ₪ בשנה.⁹

בריאות – קופות חולים

ארבע קופות החולים בישראל מאגדות כאגודות עותומניות, ולכן נתוני הפעילות של ארבע הקופות, וכן של בתי החולים שהן מפעילות, לא כלולים בשנתון המתייחס לעמותות ולחל"צ בלבד. בעוד קופות החולים עצמן לא מקבלות תרומות, בתי החולים שהן מפעילות (לדוגמא: "מרכז רפואי סורוקה, באר שבע", ו"מרכז רפואי ע"ש רבין, פתח תקוה" שמפעילה "שירותי בריאות כללית"; או "אסותא אשדוד" שמפעילה "מכבי שירותי בריאות") עשויים לקבל תרומות.

נתוני התרומות של קופות החולים נאספו משלושה מקורות עיקריים:

- א. דוחות המוגשים למשרד הבריאות על ידי כל מוסד בריאות, עם סך תרומות מישראל שהתקבלו במוסד בכל שנה (ישנם גם דוחות עם פירוט לפי תורם).
  - ב. דוח מסכם על פעילות קופות החולים שנת 2018
  - ג. הדוחות הכספיים של קופות החולים.
- כמו כן הנתונים אושרו מול הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.¹⁰

בריאות – מגן דוד אדום

ארגון "מגן דוד אדום" מאגד גם הוא כאגודה עותומנית.¹¹ היות והיקף התרומות שהוא מקבל משמעותי, נאספו נתונים לגביו מתוך התשובה של הארגון לבקשה לפי חוק חופש המידע.

3. הכנסות מתרומות בארגוני בריאות בשנת 2018, לפי מקור ושימוש

הכנסות מתרומות מחו"ל (במיליוני ₪)	הכנסות מתרומות מישראל (במיליוני ₪)	קופות חולים ¹²
17	24	תרומות ששימשו לפעילות
166		תרומות לבינוי וציוד
		מגן דוד אדום ¹³
92		תרומות ששימשו לפעילות
	105	תרומות לבינוי וציוד

9. באוניברסיטת תל אביב קיבלו היענות יוצאת דופן מצד גורמים שונים שניסו לסייע בפענוח סעיפי הדוח הכספי לפי מקור. תודה מיוחדת ללאה פאיי, ראש רשות המחקר; ליניב ענבר, מנהל יחידת חשבונאות ומיסוי; ולחוליו טאוב מהיחידה לקשרי חוץ.
10. תודה למנהלת תחום ההוצאה לשירותים חברתיים, אגף בכיר מאקרו כלכלה, בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
11. יש אגודות עותומניות נוספות רבות שכולן לא כלולות בשנתון, רובן איגודי עובדים כמו ההסתדרות הכללית החדשה והסתדרות המורים. אמנם אין גישה לרשימה כוללת של אגודות עותומניות פעילות, או לדוחות כספיים שלהן, אולם היות שמדובר בעיקר בארגוני עובדים ובארגונים מקצועיים, סביר להניח שהיקף ההכנסות שלהן מתרומות אינו גבוה.
12. על מנת להראות נתון מצרפי נפרד של סך התרומות שהתקבלו בכלל בתי החולים בישראל, נדרשת עבודה מורכבת במיוחד, הכוללת גם השגת נתונים שאינם מתפרסמים לציבור. זאת היות והתרומות עבור בתי חולים מתקבלות במוסדות עצמם, באגודות ידידים שלהם, בתאגידי הבריאות שלידם, ובקרנות המחקר והתשתיות שלידם. הארגונים הללו מסווגים בתתי תחום שונים בשנתון, ובכל מקרה לא בנפרד (למשל, בתת התחום שבו מסווגים בתי החולים, מסווגים גם מוסדות רפואיים אחרים שאינם בתי חולים). כמו כן, חשוב לזכור שהשנתון לא כולל את בתי החולים הממשלתיים והעירוניים, אם כי חלק הארי של התרומות עבורם מתקבל באגודות ידידים ובתאגידי הבריאות שלידם (אשר כלולים כאמור בשנתון).
13. ע"פ הדיווח של מגן דוד אדום, בשנת 2018 התקבלו 196.7 מיליון ₪, כולל תרומות של ציוד. בהיעדר פירוט, והיות שאין דיווח של מגן דוד אדום למשרד הבריאות על תרומות כספיות מישראל, ההנחה היא שהתרומות הכספיות הן מחו"ל. מתוך דוח [American friends of Magen David Adom](#) עולה שבשנת 2018 נעשתה העברה של 92 מיליון ₪ למגן דוד אדום. יתר הסכום נזקף לתרומות ציוד מישראל.

חברות זרות

בישראל פועלות מספר חברות זרות אשר מוגדרות כחברות לתועלת הציבור, וכן כמלכ"ר ע"פ רשות המיסים. רשימת החברות הזרות התקבלה מרשות התאגידים¹⁴ והנתונים המצרפיים לוקטו מהדוחות הכספיים הבודדים אשר הוגשו לשנת 2018 (12 דוחות מתוך 45 חברות). כמו כן, ישנן כמה חברות זרות פרטיות (שאינן חל"צ) המוכרות כמלכ"ר, נתונים של שתיים מן החברות הללו (New Israel Fund, Jewish Federation of North America)¹⁵ הוספו גם הן מתוך דוחות כספיים שהן מעלות לרשת.

4. הכנסות מתרומות בחברות זרות שהן מלכ"ר בשנת 2018, לפי מקור ושימוש

הכנסות מתרומות מחו"ל (במיליוני ₪)	הכנסות מתרומות מישראל (במיליוני ₪)	
906	3	תרומות ששימשו לפעילות
	אין מידע	תרומות לבינוי וציוד

עמותות וחל"צ שלא נכללו בשנתון

התאריך הקובע לעיבוד נתוני השנתון היה 1.6.2020. נתוני הפעילות של עמותות וחל"צ אשר הגישו דיווח מקוון אודות הפעילות שלהן בשנת 2018 לאחר מועד זה, לא נכללו בשנתון. נכון לדצמבר 2020, נוספו דיווחים של עוד 1,700 עמותות.¹⁶ להלן נתוני התרומות המצרפיים שלהן:

5. הכנסות מתרומות בעמותות וחל"צ שלא נכללו בשנתון בשנת 2018, לפי מקור ושימוש

הכנסות מתרומות מחו"ל (במיליוני ₪)	הכנסות מתרומות מישראל (במיליוני ₪)	
207	544	תרומות ששימשו לפעילות
	אין מידע	תרומות לבינוי וציוד

14. תודה לעו"ד קארן שוורץ, ראש יחידת האלכ"רים ברשות התאגידים, על המידע.

15. כולל תרומות המיועדות לסוכנות היהודית בהיקף של כ-160 מיליון \$.

16. תודה לשי ולמר, מנהל מיזם גיידסטאר, על העברת הנתונים.

נתוני שנתון ונתונים משלימים

להלן נתוני השנתון בתוספת הנתונים המשלימים שפורטו מעלה.

6. הכנסות מתרומות בארגוני מגזר שלישי בשנת 2018, לפי מקור ושימוש

הכנסות מתרומות מחו"ל (במיליוני ₪)	הכנסות מישראל (במיליוני ₪)	לפעילות		לבינוי וציוד
		הכנסות מתרומות מישראל (במיליוני ₪)	הכנסות מתרומות מחו"ל (במיליוני ₪)	
		12,469	8,370	
נתונים משלימים:				
249	38	769	1,006	אוניברסיטאות
166	105	24	109	קופות חולים ומד"א
		3	906	חברות זרות
		544	207	עמותות וחל"צ שלא נכללו בשנתון
415	143	13,657	10,599	סך הכל

נתונים משלימים לסקרי הלמ"ס

המוסדות הלאומיים

המוסדות הלאומיים – הסוכנות היהודית, קרן היסוד והקרן הקיימת לישראל (קק"ל)¹⁷ – לא נכללים בסקרי מלכ"רים בלמ"ס, היות שבמערכת החשבונות הלאומיים הם משויכים למגזר ממשלה. יחד עם זאת, קרן היסוד וקק"ל רשומות כחברות לתועלת הציבור, ולכן כלולות בשנתון. להלן נתוני התרומות שלהן אשר יש להוסיף לנתוני סקר מלכ"רים וסקר פילנתרופיה של ישראלים, לצורך השוואת מסגרות התייחסות:

7. הכנסות מתרומות ששימשו לפעילות בקרן היסוד ובקרן הקיימת לישראל בשנים 2015, 2017, לפי מקור ושימוש

הכנסות מתרומות מישראל (במיליוני ₪)	הכנסות מתרומות מחו"ל (במיליוני ₪)	תרומות ששימשו לפעילות 2017
28	622	תרומות ששימשו לפעילות 2015
29	689	

חשוב לציין שהתרומות המתקבלות בסוכנות היהודית, רובן ככולן למעשה נכללות בכל שלושת מקורות הנתונים. זאת היות שרובן עוברות דרך JFNA (באמצעות חברת הבת UIA), ומיעוטן דרך קרן היסוד.¹⁸

תיקונים בדיעבד

נתוני סקר מלכ"רים 2017 צפויים להתעדכן מסיבות מתודולוגיות מגוונות. עדכון זה כולל הקטנה של התרומות מחו"ל שהתקבלו בשנת 2017 בכ־600 מיליון ₪.¹⁹

הצגה במחירי 2018

היות שכל אחד מהמקורות מתייחס לשנה אחרת, רצוי להציג את כל הנתונים בבסיס מחירים אחיד. לכן, כל הנתונים הועברו למחירי שנת 2018, על פי מדד מחירים לצרכן. כמובן שסביר שיש הבדלים ריאליים בין השנים, אולם אותם אין דרך לאמוד.

17. גם ההסתדרות הציונית העולמית מוכרת כמוסד לאומי. אולם היא לא מנגישה דוחות כספיים לציבור. יחד עם זאת, היא בעלת שליטה (50%) בקרן היסוד, וככל הנראה מקבלת תרומות דרך קרן היסוד. כמו כן היא תאגיד קשור של הסוכנות היהודית, כך שחלק ממטרותיה מוצאות לפועל באמצעות הסוכנות היהודית.
18. ראו למשל דוח כספי של הסוכנות היהודית לשנת 2019 בביאור 28.
19. תודה לאנשי תחום הוצאה לחשבונות חברתיים בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, על המאמץ ושיתוף הפעולה.

נתונים מותאמים מתוך סקר מלכ"רים, למ"ס

להלן נתוני התרומות מתוך סקר הכנסות והוצאות מלכ"רים לשנת 2017, בהתאמות הנדרשות:

8. הכנסות מתרומות במלכ"רים בשנת 2017, סקר מלכ"רים

לפעילות		סקר מלכ"רים
הכנסות מתרומות מישראל (במיליוני ₪)	הכנסות מתרומות מחו"ל (במיליוני ₪)	
11,232	11,528	נתונים משלימים:
28	622	קרן היסוד וקק"ל
	-591	עדכון נתונים
11,260	11,559	סך הכל
11,418	11,721	סך הכל במחירי 2018

נתונים מותאמים מתוך סקר פילנתרופיה של ישראלים, למ"ס

בסקר פילנתרופיה של ישראלים, נדרשו שתי התאמות: האחת, תוספת של נתוני קרן היסוד וקק"ל לשנת 2015; והשנייה, אומדן של מלכ"רים קטנים. היות שאוכלוסיית הסקר כללה רק מלכ"רים שהמחזור השנתי שלהם עלה על 500 אלף ₪, יש צורך לאמוד את התרומות שהתקבלו בכלל המלכ"רים הקטנים שלא נכללו באוכלוסיית הסקר. על פי הדיווח בסקר, סך התרומות שהתקבלו ממלכ"רים קטנים נאמד ב-2% מכלל התרומות שהתקבלו במלכ"רים (מישראל ומחו"ל, ללא הכנסות ממלכ"רים אחרים).²⁰ היות שבמלכ"רים קטנים הסיכוי לקבל תרומות ישירות מחו"ל הוא קטן עד אפסי, ההערכה היא שכלל התרומות התקבלו מישראל. בהתאם, להלן נתוני התרומות מתוך סקר פילנתרופיה של ישראלים לשנת 2015, בהתאמות הנדרשות:

9. הכנסות מתרומות במלכ"רים בשנת 2015, סקר פילנתרופיה של ישראלים

לפעילות		סקר פילנתרופיה של ישראלים
הכנסות מתרומות מישראל (במיליוני ₪)	הכנסות מתרומות מחו"ל (במיליוני ₪)	
10,805	11,267	נתונים משלימים:
29	689	קרן היסוד וקק"ל
351		אומדן מלכ"רים קטנים
11,186	11,956	סך הכל
11,411	12,197	סך הכל במחירי 2018

20. ראו הסברים בפרק המתודולוגיה בהודעה לתקשורת של סקר פילנתרופיה של ישראלים 2012-2015, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

גזירת נתוני תרומות

השנתון, כמו סקרי הלמ"ס, למעשה חוקר את **ההכנסות** מתרומות שהתקבלו בעמותות/מלכ"רים בשנה כלשהי, ולא את התרומות שניתנו בפועל באותה שנה על ידי יחידים ועסקים. כלומר, כל המקורות הללו חוקרים את הנתרמים, ולא את התורמים. כיוון שיש עניין רב בנתוני התרומות **שניתנו** בשנה מסוימת (כלומר, התרומות ה"חדשות" שנכנסו למגזר), יש תחילה לנכות מנתוני ההכנסות מתרומות ספירה כפולה.

ספירה כפולה

היות שחלק מהעמותות מעניקות מענקים לעמותות אחרות, למעשה נתוני הכנסות מתרומות ומענקים כוללים ספירה כפולה. התרומה נספרת פעם אחת כאשר היא מתקבלת מעסק או מיחיד (מישראל או מחו"ל) בעמותה כלשהי, והיא נספרת פעם שניה כאשר אותה עמותה מעניקה מענק לעמותה אחרת (כמובן שהיא עשויה להיספר גם פעם שלישית אם הכסף ממשיך להתגלגל בין עמותות). לכן, סך התרומות/מענקים שהתקבל מעמותות בישראל הוא למעשה ספירה כפולה, ויש לנכות אותו מנתוני ההכנסות על מנת לאמוד את נתוני התרומות החדשות שהתקבלו באותה שנה.

כפי שעולה **מהשוואת המקורות**, יש הבדלים בדיוק האומדן של הספירה הכפולה. יחד עם זאת, מסקרי מלכ"רים בלמ"ס בשנים 2015-2017 ומסקר פילנתרופיה של ישראלים לשנים 2012-2015 עולה שאחוז הספירה הכפולה מסך ההכנסות מתרומות בישראל נע בין 43%-46% (ובממוצע 44%). היות שבשני הסקרים יש טיפול מכוון ומפורש בהכנסות מעמותות אחרות, ובנוסף, שני הסקרים הללו מבוססים על שיטת דיווח שונה (דוח כספי ושאלון), ובכל זאת אחוז הספירה הכפולה דומה מאוד, ההנחה היא שאומדן אחוז הספירה הכפולה מהימן למדי. לעומת זאת, אומדן הספירה הכפולה בשנתון הוא 22%, וכאמור, שיטת הדיווח לשנתון לא מאפשרת אומדן מהימן של נתון זה. לכן, הוחל הנתון הממוצע העולה משני הסקרים האחרים על מנת לאמוד את היקף הספירה הכפולה בשנתון.

בנוסף, היות שנתוני השנתון **כוללים את המוסדות הלאומיים**, נדרש טיפול מיוחד בספירה הכפולה הנובעת מהמענקים שניתנים על ידי המוסדות הלאומיים. בלמ"ס מענקים שמתקבלים מן המוסדות הלאומיים נרשמים כמענקים מהמדינה (וזאת היות שהמוסדות הלאומיים משויכים למגזר ממשלה), ולכן למעשה אינם נרשמים כלל כתרומה. כמו כן, המוסדות הלאומיים עצמם אינם כלולים כארגונים מקבלים, וגם המענקים מהם כלולים בתרומות כפולה בגינם. בשנתון, המוסדות הלאומיים גם כלולים כארגונים מקבלים, וגם המענקים מהם כלולים בתרומות מישראל (במסגרת סעיף "העברות מאחרים"). אם כן, אומדן הספירה הכפולה - 44% - מתייחס רק למענקים שניתנו על ידי מלכ"רים והתקבלו במלכ"רים, ולכן בנתוני השנתון יש לערוף בנוסף ניכוי ספירה כפולה עבור מענקים שהתקבלו מהמוסדות הלאומיים. מתוך הדיווחים של המוסדות הלאומיים עצמם, עולה שהתמיכות שלהן בעמותות אחרות בשנת 2018 הסתכמו בכ-1.2 מיליארד ₪. היות שהמוסדות הלאומיים כלולים בשנתון, הסכום כולו הוא בגדר ספירה כפולה.²¹

21. משמעות הספירה הכפולה היא, שמתוך סך הכל התרומות שהתקבלו מיחידים ומעסקים בישראל ובחו"ל - ע"פ השנתון כולל תוספות, סך הכל 17.6 מיליארד ₪ (7.0 מיליארד ₪ מישראל ועוד 10.6 מיליארד ₪ מחו"ל) - כ-6.7 מיליארד ₪ עשו "סיבוב" בין עמותות. כלומר, התקבלו בעמותה אחת (ממקור כלשהו בישראל או בחו"ל), והועברו על ידה לעמותה אחרת. ועל אף שהם מהווים הכנסה ממענקים עבור עמותות רבות, כאשר אנו אומדים את סך התרומות החדשות שניתנו, אנו נמנעים מלספור אותם פעמיים. חשוב לציין שיש היתכנות שלא כל המענקים שניתנו על ידי עמותות מקורם בהכרח בתרומות. יתכן בהחלט שלדוגמא, לעמותה א' יש בין היתר הכנסות מהמדינה, והיא מעניקה לעמותה ב' מענק כלשהו. הרי, שלא ניתן לדעת מה המקור הראשוני של הכספים שעמותה א' העניקה. עדיין, גם אם מענקים מעמותות לעמותות אחרות לא התקבלו בהכרח מתרומות, יש לנכות אותם מהסכום הכולל כאשר אנו שואפים לגזור את סך התרומות שניתנו, היות שאם לא התקבלו במקור מגורמים פרטיים, או שהם בבחינת ספירה כפולה.

להלן אומדן הספירה הכפולה המתוקן עבור נתוני השנתון כולל התוספות:

10. אומדן ספירה כפולה בנתוני השנתון, 2018

נתוני שנתון + נתונים משלימים	
13,657	הכנסות מתרומות מישראל
-1.172	ספירה כפולה בגין מענקים ממוסדות לאומיים
12,485	סך הכל הכנסות מתרומות מישראל ללא מוסדות לאומיים
-5.499	44% ספירה כפולה
-6,671	סה"כ ספירה כפולה
6,985	סה"כ תרומות מעסקים ויחידים בישראל

השוואת נתונים ממקורות שונים – ממצאים ודין

אם כן, לאחר שהגדלנו עד כמה שניתן את החפיפה בין מסגרות ההתחייסות (באמצעות נתונים משלימים), ניכינו שינויי מחירים (העברת הנתונים למחירי 2018), וגזרנו מתוך ההכנסות את נתוני התרומות (ניכוי ספירה כפולה), ניתן להעמיד את הנתונים מן המקורות השונים זה מול זה. כאמור, עדיין אין אפשרות לעשות את כל ההתאמות הנדרשות על מנת שמסגרות ההתחייסות יהיו זהות. לכן, בשלב זה ניתן רק להצביע על ההבדלים שעשויים להסביר את הפערים בנתונים ולחדד את גבולות ההשוואה.

11. תרומות מישראל ומחו"ל שהתקבלו בעמותות וחל"צ/במלכ"רים, לפי מקור במיליוני ₪; במחירי 2018

מקור	שנה	ניכוי ספירה כפולה	תרומות מישראל	תרומות מחו"ל
שנתון*	2018	6,671	6,985	10,599
סקר מלכ"רים*	2017	5,374	6,044	11,721
פילנתרופיה של ישראלים*	2015	4,960	6,450	12,197

*כולל נתונים משלימים

ראשית, כפי שניתן לראות, עדיין ישנם הבדלים ניכרים בין סקר מלכ"רים לשנת 2017, ובין נתוני שנתון לשנת 2018, כך שנתוני תרומות מחו"ל גבוהים יותר בסקר מלכ"רים, ואילו נתוני תרומות מישראל גבוהים יותר בשנתון. כמו כן, נראה שהנתונים מסקר פילנתרופיה של ישראלים דומים מאוד לנתוני סקר מלכ"רים וזאת למרות שיש הפרש זמן של שנתיים. בשלב זה ניתן להסביר לפחות חלק מהפערים.

סקר מלכ"רים לעומת שנתון

א. תרומות מחו"ל גבוהות יותר בנתוני הלמ"ס, בין היתר היות שהן כוללות מענקי מחקר מחו"ל, שמקורם בקרנות מחקר דו־לאומיות ובקרנות מחקר זרות (למשל של האיחוד האירופי). כרגע לא ניתן לאמוד בנפרד את היקף המענקים הללו. מענקים אלה לא נכללים בנתוני השנתון (כולל השלמות). חשוב לציין שקרנות אלה ממומנות על ידי ממשלות זרות (וממשלת ישראל במקרה של קרנות מחקר דו־לאומיות), ולא על ידי תורמים פרטיים.

ב. נתון תרומות מישראל מוטה כלפי מעלה בשנתון בגלל סיווג שונה של מקור המענק/תרומה: הדוח המילולי כולל שלושה סעיפי תרומות: "העברות מאחרים", "תרומות מישראל", ו"תרומות מחו"ל". סעיף "העברות מאחרים" אמור לכלול העברות מעמותות אחרות וממוסדות לאומיים. אולם, היות ששמו עמום, הדיווח בפועל כולל מקורות מגוונים. כך, בעבודת ההכנה לשנתון סעיף זה נבדק מול הדוחות הכספיים ב־180 העמותות הגדולות (שדיווחו על למעלה מ־5 מיליון ₪ בסעיף זה). עבור עמותות אלה נמצאו בסעיף זה לעיתים קרובות הכנסות ממכירות (שכר לימוד, ביטוח לאומי). נתוני כל העמותות שנבדקו ונמצאו שגויים תוקנו, אולם סביר שעדיין סעיף זה מכיל הכנסות שאינן "העברות מאחרים"²², ולכן הוא מטה את כלל

22. במסגרת המחקר הנוכחי נבדקו מחדש כל העמותות שלא היה מידע לגביהן בתקופת העבודה על השנתון (בין שלא היה דוח כספי לשנת 2018 באותה עת או שהדוח הכספי לשנת 2019 היה מפורט יותר ושפרך אור חדש גם על הפעילות בשנת 2018), ונמצא סכומים

התרומות מישראל כלפי מעלה (על חשבון המקורות האחרים כמו הכנסות מהממשלה, מכירות, הכנסות אחרות). אמנם חלק משמעותי מכלל התרומות מישראל מופחת בניכוי הספירה הכפולה, אך עדיין תיתכן הטיה כלפי מעלה בגלל סעיף "העברות מאחרים".

ג. לכאורה, תרומות מישראל בשנתון עשויות היו להיות גבוהות יותר הודות לכיסוי רחב הרבה יותר של עמותות קטנות בשנתון בהשוואה לסקר מלכ"רים. ראשית, מסגרת השנתון גדולה בכמה אלפי ארגונים ממסגרת סקר מלכ"רים (ראו טבלת השוואה). זאת, היות שמלכ"רים קטנים רבים אשר לא מעסיקים עובדים בשכר, ואין להם הכנסה על פי משמעותה ברשות המיסים (כלומר שממומנים אך ורק על ידי תרומות), לא מחויבים בדיווח ניכיים לרשות המיסים. וכך יוצא שכמה אלפי עמותות שהן מלכ"ר לא כלולות במסגרת של סקר מלכ"רים. שנית, היות וסקר מלכ"רים הוא סקר המתבסס על מדגם שכבות עם העדפה לייצוג של ארגונים גדולים, הייצוג של מלכ"רים קטנים הוא מצומצם למדי, ולכן חלקם באומדנים פחות מדויק וחשוף להטיות גדולות יותר. בסקר פילנתרופיה של ישראלים דווח על כך שסך התרומות של עמותות עם מחזור שנתי נמוך מ־500 אלף ש"ה הגיע ל־2% מסך התרומות שהתקבלו במלכ"רים (לאחר ניכוי ספירה כפולה). הדיווח התבסס למעשה על סקר מלכ"רים לשנת 2015. מבדיקה דומה על נתוני השנתון עולה שסך התרומות שהתקבלו במלכ"רים שהמחזור השנתי שלהם נמוך מ־500 אלף ש"ה הגיע ל־4% מסך התרומות. הגם שהיקף התרומות היחסי של ארגונים קטנים כפול בשנתון מבסקר מלכ"רים, עדיין מדובר באחוזים בודדים, ובמונחים מוחלטים נראה שאין בהבדל זה כדי להסביר את הפער בתרומות מישראל.

ד. סיווג מוטעה של מקור התרומות: כל אחד ממקורות הנתונים חשוף לטעויות שונות בסיווג התרומות לפי מקור. סקר מלכ"רים מבוסס על ניתוח דוחות כספיים מבוקרים. אולם, לעיתים קרובות הדוחות הכספיים לא מפורטים דיים, כך שאינם מאפשרם לקבוע במדויק את מקור התרומה. השנתון מבוסס על נתוני הטופס המילולי, שאותם ממלאים בעלי תפקידים שונים בעמותה, מבלי שתהיה בהכרח ביקורת של רואה החשבון. לעיתים, סעיפי הטופס לא נהירים דיים לממלאי הטופס, או שהנתונים לא מוחזקים בעמותה על פי החלוקות הנדרשות, כך שהנתונים שמולאו בטופס המילולי לא נותנים תמונה מדויקת של תרומות לפי מקור. מקרים שנצפו לדוגמא: מילוי נתוני הדו"ח המאוחד, בעוד שיש למלא את הדו"ח סולו – מצב שיוצר לכל הפחות דיווח כפול כאשר הארגונים בשליטה הם עמותות בעצמם; או ייחוס כל ה"נכסים ששחררו מהגבלה" לתרומות מישראל, בעוד שמקורם לא בהכרח בתרומות מישראל; או דיווח על שווי עבודת מתנדבים כתרומות מישראל.^{23,24}

ה. חשוב לזכור שניכוי הספירה הכפולה בשנתון גבוה מבסקר מלכ"רים הודות לניכוי הספירה הכפולה של מענקים אשר התקבלו מהמוסדות הלאומיים.

סקר פילנתרופיה של ישראלים 2015, לעומת סקר מלכ"רים ושנתון

א. נתוני סקר פילנתרופיה של ישראלים מתייחסים לתרומות שהתקבלו, ולא לתרומות ששימשו לפעילות. לכן, הסקר כולל גם תרומות שנכנסו להגבלה, וגם תרומות הון, שהתקבלו לרכישת רכוש קבוע (בינוי וצידוד). ניתן להניח שהתרומות שנכנסו להגבלה דומות בסדרי הגודל שלהן לתרומות ששחררו מהגבלה ושימשו לפעילות, ולכן לא ניתן בהכרח לייחס להן את הנתון הגבוה יחסית לשנת 2015 בסקר פילנתרופיה של ישראלים לעומת נתוני 2017, מסקר מלכ"רים.

נוספים בסך של כ־110 מיליון ש"ה, אשר למעשה משויכים לסעיף "העברות מאחרים" בטעות.
 23. היות שהתקינה החשבונאית עדיין לא מחייבת דיווח על שווי עבודת מתנדבים, עמותות רבות נמנעות מדיווח זה. אי לכך על מנת להימנע מהטיות, בלמ"ס לא כוללים את שווי עבודת מתנדבים (לא כהכנסות ולא כהוצאות).
 24. לשם הערכה, נבדקו 12 העמותות אשר קיבלו תרומות מישראל (ללא "העברות מאחרים") מעל 50 מיליון ש"ה כל אחת. בסך הכל מתוך תרומות בסך 827 מיליון ש"ה שהתקבלו בכולן, זוהו בוודאות 162 מיליון ש"ה (20%) שיוחסו לתרומות בישראל בטעות (מהסיבות שלהלן). כמו כן, גם בהכנה לשנתון לא תוקן הסיווג של מענקים שהתקבלו מגופים שהם ממשלתיים למעשה (בעיקר המועצה להימורים בספורט), כך שחלקם כלולים בסעיף זה ומטים אותו כלפי מעלה.

לעומת זאת, תרומות הון, שהן תרומות לבינוי וציוד אמנם לא דווחו בנפרד, ולכן לא ניתן לבודד אותן, אך מובן שהן מגדילות את היקף התרומות. נתוני התרומות שפורסמו בסקר מלכ"רים וכן נתוני השנתון אינם כוללים תרומות ששימשו לבינוי וציוד. תרומות אלה לא נרשמות בדוחות על הפעילות, וכמעט שלא ניתן לחלץ את התרומות לבינוי וציוד אשר שימשו לרכוש קבוע בשנה מסוימת מהדוחות על השינויים בנכסים, ולכן יש קושי לאמוד את היקפן. מתוך ליקוט הנתונים המשלימים לשנתון ניתן לראות שבשש אוניברסיטאות, התקבלו בשנת 2018, תרומות המיועדות לבינוי וציוד בסך 38 מיליון ש"ח מישראל, ו-249 מיליון ש"ח מחו"ל. תרומות אלה לא כלולות בתרומות ששימשו לפעילות, ובסך הכל התרומות המיועדות לבינוי וציוד היו בהיקף של 18% מהתרומות ששימשו לפעילות במוסדות אלה. יחד עם זאת, לא ניתן להקיש מדוגמא זו על היקף התרומות לבינוי ולציוד בעמותות בכלל, זאת כיוון שאוניברסיטאות הן דוגמא ייחודית ולא מייצגת, היות שיש להן הוצאות לבינוי וציוד בהיקף ניכר (בנייני סגל והוראה, מעבדות מחקר, ציוד למעבדות, תוכנות וכו').

לסיכום, היות ואין דרך לאמוד את היקף תרומות ההון לא ניתן להשוות בין נתוני סקר פילנתרופיה של ישראלים ובין נתוני סקר מלכ"רים או נתוני השנתון, וחשוב מכך – לא ניתן להסיק על שינויים בין שנת 2015 לשנים 2017, 2018.

הערת סיום

הגם שבמסמך זה נעשתה כבדת דרך לכיוון השוואת מקורות המידע השונים, המלאכה עדיין לא הושלמה. החסמים העיקריים הם שניים:

האחד – עדיין יש מידע שאיננו נגיש לציבור (למשל, מסגרת מלכ"רים המדווחים לרשות המיסים, דוחות של אגודות עותומניות). ויש לקדם את השקיפות במידע לציבור.

השני – טעויות אנוש. חשוב לציין שטעויות שכאלה הן מנת חלקו של כל גוף נתונים הנסמך על דיווח עצמי מקוון. אולם, היות שמערכות הדיווח והנתונים עתידות רק להרחיב סוג זה של דיווח (הרחבה מבורכת), חשוב לצמצם בעתיד טעויות שכאלה. זאת באמצעות הבהרה יתרה של סעיפי הדוח המקוון, ובאמצעות בדיקות של הגוף האחראי על הדיווח את הדיווח המקוון מול הדוחות הכספיים – בין אם בדיקות שיטתיות אוטומטיות במקומות שבהם הדבר מתאפשר, ובין אם בדיקות ידניות אקראיות על ידי אנשי מקצוע.

תקוותנו היא שבעתיד יעלה בידנו לקדם את המלאכה.

מחקר וכתובה: ד"ר אסנת חזן

